

UDK: 343.819.5(450)''1942/1943''

Analiza kartoteke o umrlih v italijanskih koncentracijskih taboriščih

**File Analysis of Deceased in Italian Concentration
Camps**

Nika Kocjan

33

IZVLEČEK

V članku so predstavljeni glavni izsledki magistrskega dela, ki je nastalo pod mentorstvom izr. prof. dr. Bojana Balkovca. V delu sem se primarno ukvarjala z analizo kartoteke, v kateri so bila večinoma zapisana naznanila smrti oseb, ki so umrle v italijanskih koncentracijskih taboriščih. Nekaj naznanil je bilo namenjeno tudi osebam, ki so življenje izgubile na slovenskih tleh. Znotraj kartoteke pa je bilo tudi majhno število naznanil rojstev oseb, ki so se v italijanskih koncentracijskih taboriščih rodile. Vsa naznanila sem analizirala, da sem pridobila statistične podatke o številu in spolu umrlih, njihovi starosti, rojstnem kraju, v katero taborišče so bili odpeljani, kdaj je bilo obdobje največje umrljivosti ter kakšni so bili vzroki smrti.

Ključne besede: druga svetovna vojna, Slovenci, Italijani, koncentracijska taborišča, žrtve

ABSTRACT

The article presents the main research results of my master's thesis, which was written under the mentorship of dr. Bojan Balkovec. In my work, I primarily researched a file of deceased in Italian concentration camps. It mostly contained death announcements of people who died in concentration camps and some were also addressed to people who lost their lives on Slovenian ground. Within the file there were also a small number of birth announcements of persons born in Italian concentration camps. I analyzed all the announcements to obtain statistics on the number and gender of the dead, their age, place of birth, to which camp they were taken, when was the period of maximum mortality and what were the causes of death.

Key words: Second World War, Slovenes, Italians, concentration camp, victims

UVOD

V članku so predstavljene glavne ugotovitve magistrske naloge, ki je nastala pod mentorstvom izr. prof. dr. Bojana Balkovca. V delu, ki ima enak naslov kot članek, sem se ukvarjala z analizo kartoteke, v kateri so se v veliki večini nahajala uradna naznanila smrti s strani Visokega komisariata za Ljubljansko pokrajino med drugo svetovno vojno. Celoten dokument hranijo v Škofijskem arhivu v Ljubljani, pod klasifikacijo: serija: razno, signatura: ŠAL/RAZNO, fascikel: 25A, vsebina: IX. okupacija in revolucija.

Večina oseb, ki jih najdemo zabeležene na naznanilih smrti, je umrla zaradi posledic fašističnega nasilja med drugo svetovno vojno. Gre večinoma za slovensko prebivalstvo, ki je bilo s strani italijanskega okupatorja internirano v koncentracijskih taboriščih. Poleg žrtev koncentracijskih taborišč pa so znotraj gradiva zabeležene tudi smrti, ki so se zgodile na slovenski tleh. V nekaj primerih je zabeleženo, da so bile osebe ustreljene na podlagi obsodbe vojaškega sodišča ali pa je bilo ob vzroku smrti zapisano le, da so bili usmrčeni. V kartoteki pa niso zabeležene samo preminule osebe, ampak tudi nekaj oseb, ki so se v internaciji rodile. Zanje prav tako lahko rečemo, da so žrtve okupatorjevega nasilja, saj nihče ne bi smel svojega življenja začeti v tako nehumanih pogojih. Med zabeleženimi v naznanilih smrti najdemo tudi pripadnike domobrancev, kar bo opisano v posebnem poglavju.

V začetku naj povem, da gradivo obsega 1.258 naznanil smrti in 25 naznanil rojstev. Najprej se bom osredotočila na naznanila smrti, naznanila rojstev pa bodo opisana v lastnem poglavju. Prav tako bom znotraj naznanil smrti najprej obravnavala osebe, ki so bile žrtve okupatorjevega nasilja, preostale bom obravnavala v posebnem poglavju.

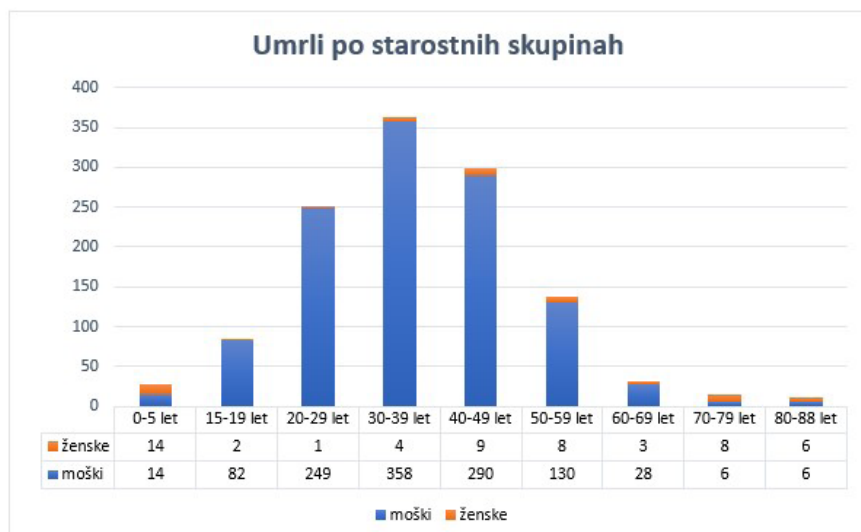
OSEBE, UMRLE V ITALIJANSKIH KONCENTRACIJSKIH TABORIŠČIH

Od 1.258 naznanil smrti je bilo med njimi 1.197 oseb moškega ter 61 oseb ženskega spola. Od tega je 881 moških in 56 žensk umrlo v italijanskih kon-

centracijskih taboriščih. Razlika v številu je zelo očitna, kar ne nujno pomeni, da je bilo med umrlimi toliko manj oseb ženskega spola in enako ne velja, da je to primerljivo razmerje med vsemi interniranimi. Iz različnih zapisov o italijanskih koncentracijskih taboriščih vemo, da so predvsem iz koncentracijskega taborišča na Rabu začeli v jeseni 1942 seliti ženske, otroke ter ostarele v druga

Starost

Najvišja povprečna starost ob smrti vseh oseb v naznanilih smrti je 42 let. Od 1.258 oseb je bilo ob svoji smrti 48 oseb, starih 42 let. Naslednja najvišja starost je bila 38 let, toliko je bilo ob svoji smrti starih 45 oseb. Tretja najpogostejša starost pa je bila 19 let, toliko je bilo ob svoji smrti starih kar 44 oseb.

Da je pregled starosti nekoliko lažji, sem osebe razdelila na več starostnih skupin. Kot je vidno na sliki, prevladuje starostna skupina med 30 in 39 letom, skupno število teh oseb je 362. Sledi starostna skupina med 40 in 49 letom, kjer je skupno število oseb 299. Kot tretja starostna skupina sledijo 20 in 29 leta, skupno število teh oseb je 250.

Sicer pa je bila najvišja starost med naznanili smrti 88 let, in sicer gre za osebo moškega spola. Najmlajša žrtev pa je bila stara le 2 dni, bila je deklica.

Če starosti razdelimo še glede na spol, vidimo, da je bilo največ oseb moškega spola ob smrti v svojih 30. letih. Medtem ko je bilo največ žensk ob smrti v svojih 40. letih.

Poglejmo še statistiko starosti za taborišče Rab: najmlajša oseba, ki je umrla, je bila stara 3 mesece, temu sledi oseba stara 5 mesecev. Sicer pa je bilo največ ljudi med 36 in 44 letom starosti, skupno kar 183 oseb. Druga najpogostejša starostna skupina je bila med 48 in 55 letom, skupno 108 oseb. Najstarejša oseba, ki je umrla na Rabu, zabeležena v tej kartoteki, pa je bila stara 86 let.

ROJSTNA ŽUPNIJA

V naznanilih smrti sta bila v večini primerov zapisana tako kraj rojstva kot rojstna župnija. Vendar sem ob raziskovanju ugotovila, da je bilo zapisanih kar 540 različnih krajev, iz česar bi težko pridobila kakovostno statistiko. Zato sem se raje odločila, da predstavim statistiko rojstnih župnij. Tudi teh je bilo kar veliko, skupno 205, vendar sem za lažjo analizo obravnavala le tiste župnije, iz katerih je bilo 5 ali več oseb.

Največ umrlih je bilo iz Ljubljane, kar 88 oseb – od tega 86 moških ter 2 osebi ženski. Po najvišjem številu je sledila župnija Stari trg pri Ložu, od koder je bilo 54 pokojnih oseb – od tega 47 moških in 7 žensk. Sledila je župnija Ig s 50 osebami – od tega le ena oseba ženskega spola. Z 31 osebami sledi župnija Črnomelj – od tega je bilo 29 moških in 2 ženski. Iz župnije Šentjernej (Št. Jernej)¹ je bilo 26 pokojnih oseb, od tega je bila le ena oseba ženskega spola.

¹ V analizi sem uporabljala današnja krajevna imena, v oklepaju pa so zabeležena poimenovanja krajev v preteklosti.

Tako iz župnije Metlika kot župnije Novo mesto je bilo 24 oseb. Iz župnij Sv. Vid nad Cerknico, Sostro in Dobrova je bilo 21 pokojnih oseb.

Iz župnij Podzemelj in župnije Dobrnič je umrlo po 20 oseb. Iz župnije Borovnica je umrlo 19 oseb, v župniji Semič pa 18. Po 17 oseb je bilo iz župnij Ajdovec in Rob. Iz župnij Bloke in Velike Lašče je umrlo po 16 oseb. Iz župnij Dobrepolje ter Vrhnika je umrlo 15 oseb. Po 13 oseb je umrlo iz župnij Ribnica, Polhov Gradec, Suhor, Babno polje, Krka, Preloka.

Iz župnij Stopiče, Kočevje in Dolenja vas je umrlo 12 oseb. Iz župnij Rakitna, Adlešiči in Hinje je umrlo po 11 oseb.

Po 9 oseb je bilo iz župnij Polje (D.M. v Polju), Gornji Logatec, Grahovo, Sodražica, Žužemberk, Mirna peč, Dolenjske toplice (Toplice) ter župnije Polica.

Poglejmo si še statistiko za taborišči Rab in Renicci.

V taborišču na Rabu je bilo 18 ljudi iz Ljubljane, 40 ljudi iz župnije Stari trg pri Ložu, 35 ljudi iz župnije Ig, 23 ljudi iz župnije Črnomelj, 4 ljudi iz župnije Šentjernej (Št. Jernej), 17 ljudi iz župnije Metlika, 12 ljudi iz župnije Novo mesto, 9 ljudi iz župnije Sv. Vid nad Cerknico, 13 ljudi iz župnije Sostro, 11 ljudi iz župnije Dobrova, 14 ljudi iz župnije Podzemelj, 14 ljudi iz župnije Dobrnič, 3 ljudi iz župnije Borovnica, 15 ljudi iz župnije Semič, 15 ljudi iz župnije Ajdovec, 16 ljudi iz župnije Rob, 12 ljudi iz župnije Bloke, 9 ljudi iz župnije Velike Lašče, 10 oseb iz župnije Dobrepolje, 1 oseba iz Vrhnike, 9 oseb iz župnije Šmarje, 4 osebe iz župnije Polhov Gradec, 11 oseb iz župnije Suhor, 13 oseb iz župnije Babno polje, 5 oseb iz župnije Krka, 6 oseb iz župnije Ribnica, 11 oseb iz župnije Preloka, 8 oseb iz župnije Kočevje, 8 oseb iz župnije Rakitna, 9 oseb iz župnije Adlešiči, 10 oseb iz župnije Hinje.

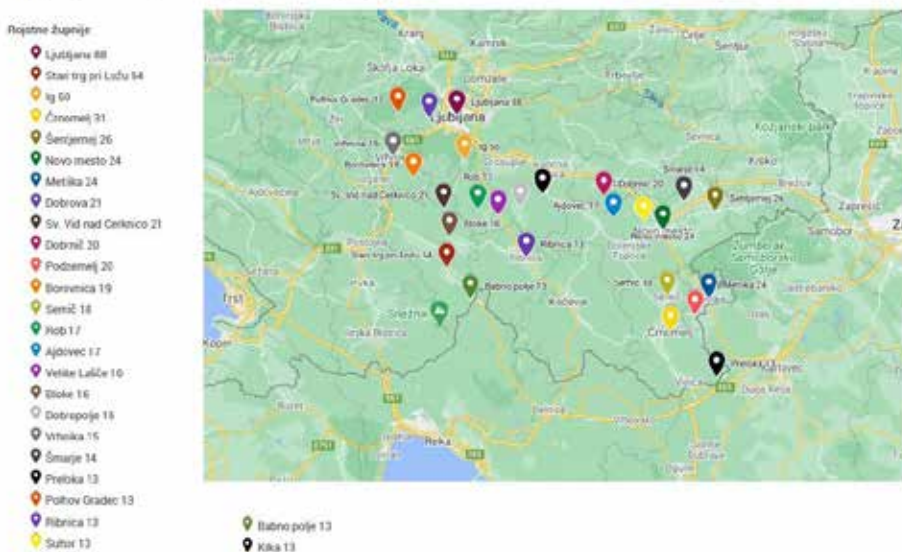
V taborišču Renicci je bilo 12 ljudi iz Ljubljane, 2 osebi iz župnije Stari trg pri Ložu, 7 oseb iz župnije Ig, 4 osebe iz župnije Črnomelj, 4 osebe iz župnije Novo mesto, 2 osebi iz župnije Sostro, 5 oseb iz župnije Dobrova, 3 osebe iz župnije Borovnica, 2 osebi iz župnije Semič, 2 osebi iz župnije Bloke, 3

osebe iz Velikih Lašč, 3 osebe iz župnije Dobrepolje, 3 osebe iz Šmarja, 8 oseb iz župnije Polhov Gradec, 3 osebe iz Gornjega Logatca.

Za preostala taborišča ni bilo mogoče narediti kakovostne analize, saj je bilo večinoma le po nekaj oseb iz iste župnije.

Spodaj je slika zemljevida, ki prikazuje najpogostejše rojstne župnije oseb, ki so umrle v italijanskih koncentracijskih taboriščih.

Najpogostejše rojstne župnije umrlih v taboriščih

OBDOBJE NAJVEČJE UMRLJIVOST

Pri večini naznanil smrti so bili podani tudi datum, kdaj je bila oseba rojena in kdaj je umrla. Slednji podatek sem uporabila, da sem ugotovila, kdaj je bilo obdobje največje umrljivosti med vsemi osebami v kartoteki. Potem pa sem se analize lotila še za vsako taborišče posebej.

Skupno gledano je največ oseb umrlo januarja 1943, natančneje je takrat umrlo 270 oseb – od tega je bilo 264 moških in 6 žensk. Kot mesec z drugo največjo številko umrljivosti sledi december 1942, ko je umrlo 236 oseb – od tega 233 moških in 3 ženske. Novembra 1942 je skupno umrlo 193 oseb – od tega 186 moških ter 7 žensk. Oktobra 1942 je v skupnem merilu umrlo največ oseb ženskega spola – to je 10, umrlo pa je še 69 oseb moškega spola. Zadnji mesec, ko je bila umrljivost še zares visoka, pa je februar 1943, ko je skupno umrlo 82 oseb – od tega 73 moških ter 9 žensk.

Sicer pa izstopata dva meseca, ne po številu umrljivosti, temveč glede na časovno obdobje. Gre za mesec maj leta 1942, ko je umrlo 33 oseb. Drugi mesec pa je december leta 1943, ko je prav tako umrlo 33 oseb. Meseca izstopata predvsem zato, ker ne gre za osebe, ki so umrle v taborišču, ampak gre za osebe, ki so umrle na slovenskih tleh. Maja 1942 je bilo namreč usmrčenih 33 oseb, v decembru 1943 pa je umrlo 33 pripadnikov domobrancev. Obe skupini bosta obravnavani v posebnih poglavjih.

Jesenski in zimski meseci pa sicer niso nobeno presenečenje, kar se tiče števila umrljivosti. Ljudje so bili takrat že skoraj pol leta nastanjeni v taboriščih, kjer so bile življenjske razmere izjemno slabe. Ne samo, da v večini primerov niso imeli lastne strehe nad glavo, prisiljeni so bili v bivanje v šotorih, kjer je bilo kvečjemu prostora za 4 osebe, Italijani pa so ocenili, da lahko

noter živi od 6 do 8 oseb. Za opravljanje osnovne higiene prav tako ni bilo zagotovljenih pogojev, saj vode ni bilo na voljo niti za pitje niti za umivanje. Umil jih je edino dež, ki pa je hkrati povzročil veliko umazanijo zaradi mokrega blata, katerega so nehote zanesli tudi v notranjost šotorov in umazali svoja ležišča. Jesen je skupaj s hladnim vremenom prinesla tudi idealne pogoje za razvoj respiratornih bolezni, ki so se pri internirancih pospešeno razvijale. Ljudje so bili do takrat že dodobra izčrpani in so v vse večjem številu podlegali raznim boleznim, k temu pa je nedvomno prispevalo tudi nehumano pomanjkanje hrane pri glavnih dnevnih obrokih.

Poglejmo si obdobja največje umrljivosti še posebej po taboriščih.

Rab: od začetka avgusta 1942 do konca oktobra 1942 je na Rabu umrlo 35 oseb, od tega 2 osebi avgusta, 6 oseb septembra in 27 oktobra. V novembru, decembru in januarju je bila stopnja umrljivosti največja, saj je novembra umrlo 161 oseb, decembra 192 oseb ter januarja 1943 še 172 oseb. Potem se je stopnja umrljivosti nekoliko zmanjšala, saj je od februarja 1943 do junija 1943 skupno umrlo 42 oseb – od tega 16 oseb v februarju, 12 v marcu, 8 v aprilu, 5 v maju ter le ena oseba v mesecu juniju.

Statistika se popolnoma ujema s stanjem v taborišču na Rabu. Pozno jeseni in čez zimo je umrljivost na Rab zelo hitro narasla, kar je pri okupa-torju pričelo vzbujati skrb. Tako visokih števk umrljivosti nikakor niso mogli več prikrivati, pojavljati pa so se začela tudi vprašanja, kaj delajo z inter-niranci na Rabu, da je umrljivost tako visoka. Zato so začeli s preseljeva-njem žensk, otrok in starejših ljudi v druga taborišča – predvsem Gonars. S tem so želeli doseči izboljšanje razmer v Rabu in prikriti dejstvo, koliko ljudi so dejansko imeli zaprtih v enem taborišču, ki ni bilo namenjeno takšnim kapacitetam. Prav tako jim je preseljevanje omogočilo odstranitev majhnih šotorov in urejanje okolice, da je bivanjska situacija izgledala boljše, kot je v resnici bila.

Gonars: v taborišču na Gonarsu je bila skupna umrljivost manjša kot na Rabu, saj je od avgusta 1942 do junija 1943 tukaj umrlo 47 oseb. Tako v avgustu kot septembru je umrla le ena oseba. Oktobra so umrle 3 osebe in

novembra 4 osebe. Umrljivost je bila najvišja od decembra 1942 do marca 1943, ko je skupno umrlo 29 oseb – od tega je 6 oseb umrlo decembra, 8 oseb januarja, 7 oseb februarja ter 8 oseb marca. Umrljivost je zopet upadla v aprilu, maju in juniju, ko je skupno umrlo 9 oseb.

Renicci: od oktobra 1942 do junija 1943 je v koncentracijskem taborišču Renicci umrlo 109 oseb. Največja umrljivost je bila med decembrom 1942 in februarjem 1943, ko je skupno umrlo 84 oseb. Upad umrljivosti je prišel spomladi, saj je marca umrlo 5 oseb, aprila 6 oseb, maja ena oseba ter v juniju le 2 osebi.

Chiesanuova: tako kot v ostalih taboriščih je bila tudi tukaj največja umrljivost med decembrom 1942 ter februarjem 1943, v teh treh mesecih je umrlo 29 oseb. Skupno število umrlih v taborišču od septembra 1942 do maja 1943, pa je 44.

Monigo: skupno je v koncentracijskem taborišču Monigo od septembra 1942 do maja 1943, umrlo 37 oseb. Tukaj lahko vidimo nekoliko drugačno statistiko, saj po višini umrljivosti izstopata oktober in november 1942, ko je skupaj umrlo 11 oseb, nato pa še januar in februar 1943, ko je skupaj umrlo 15 oseb. Decembra 1942, kjer je bila v preostalih taboriščih umrljivost navadno visoka, pa je umrla samo ena oseba.

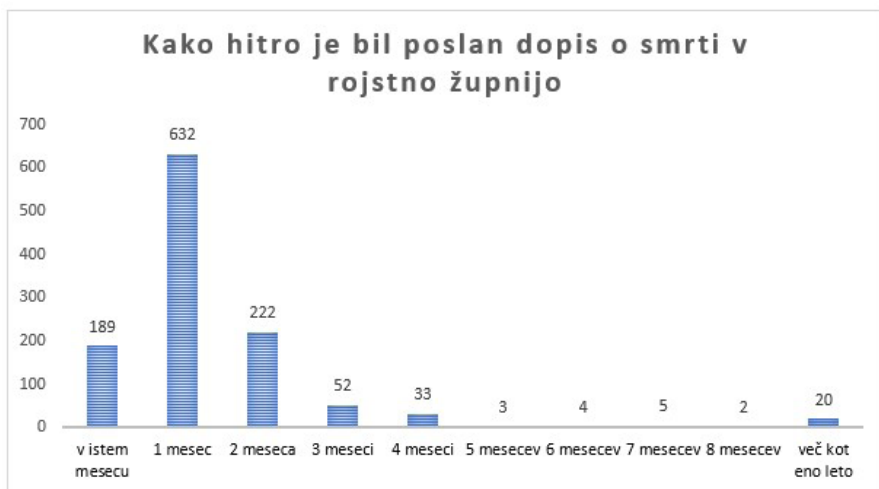
ČASOVNO OBDOBJE MED SMRTJO IN IZDANIM DOPISOM

Zanimiv podatek je bilo časovno razmerje med smrtjo internirancev in odposlanim dopisom, s katerim je bil župnijski urad obveščen, da je oseba umrla. Nato je pri njih sledil zapis v matično knjigo in seveda obvestilo sorodnikom, če jih je pokojna oseba v tem kraju še vedno imela.

Najpogosteje so dopis poslali po preteku enega meseca od smrti osebe – tako je bilo v kar 632 primerih. V 222 primerih so dopis o smrti osebe odposlali šele dva meseca po smrti. V 189 primerih pa so dopis poslali še v istem mesecu kot je oseba umrla.

Pojavili pa so se tudi primeri, kjer je preteklo veliko več časa od smrti ter izdanim dopisom. Na primer: v 52 primerih se je zgodilo, da je bil dopis poslan šele tri mesece zatem, ko je oseba umrla. V kar 33 primerih se je zgodilo, da so bili župnijski uradi obveščeni šele po štirih mesecih. V 20 primerih pa so uraden dopis o smrti osebe poslali po več kot enem letu od smrti.

V večini primerov, kjer je trajalo več kot eno leto, da je bil v rojstno župnijo poslan dopis o smrti, so osebe umrle spomladi ali zgodaj poleti leta 1941, dopis pa je bil poslan nekje v jeseni 1942. Po vsej verjetnosti je šlo za žrtve aprilske vojne in žrtve okupatorjevega nasilja ob prihodu na slovenska tla.

ŠTEVILO SORODNIKOV ZNOTRAJ KARTOTEKE

Med 1.258 popisanimi osebami v kartoteki je bilo 67 oseb, ki so bile v sorodu. V večini primerov je šlo za dva brata iz iste družine, kot v primeru 1. Pri navajanju primerov pa poudarjam, da ne gre samo za žrtve koncentracijskih taborišč, ampak tudi za umrle na slovenskih tleh.

Primer 1: Babnik Jožef in Babnik Ludovik, njuna starša sta bila Janez in Terezija Klaus. Jožef se je rodil leta 1899, umrl pa je januarja 1943 v tabori-

šču Renicci. Njegov brat Ludovik je bil rojen leta 1902, umrl pa je aprila 1943 prav tako v taborišču Renicci.

V treh primerih se je zgodilo, da so bili med umrlimi kar trije bratje iz iste družine, kot primer navajam brate Kogovšek.

Primer 2: trije bratje Kogovšek in sicer Janez, Jožef in Valentin. Njihovi starši so bili Anton in Marjana Logar. Janez je bil rojen 1909, Jožef leta 1911, Valentin pa leta 1915. Vsi trije so bili usmrčeni na isti dan, oktobra 1942.

V enem primeru pa se je zgodilo tudi to, da so umrli kar štirje brati iz iste družine. Kot primer navajam štiri brate Ožbolt.

Primer 3: v tem primeru gre za štiri brate Ožbolt, in sicer Alojzija, Antona, Franca in Janeza, vsi pa so svoje življenje izgubili v koncentracijskem taborišču na Rabu. Njihovi starši so bili Andrej in Marija Kandare. Alojzij je bil rojen 1908, umrl pa je novembra 1942, Anton je bil rojen 1901, umrl pa je decembra 1942, France je bil rojen 1894, umrl pa je januarja 1943, Janez je bil rojen 1904, umrl pa je novembra 1942.

V dveh primerih pa je šlo za očeta in sina, kot primer navajam družino Mihelčič.

Primer 4: gre za družino Mihelčič. Oče Jernej in sin Janez sta oba svoje življenje izgubila v koncentracijskem življenju na Rabu. Jernej Mihelčič je bil rojen 1858, umrl pa je septembra 1942, Janez Mihelčič je bil rojen 1885, umrl pa je februarja 1943.

VZROK SMRTI

V kartoteki je bilo zabeleženih, kar 268 različnih vzrokov smrti, zato bom predstavila le nekaj najpogostejših. Na prvem mestu je *adinamia collasso* s kar 71 primeri.² Adinamia pomeni pomanjkanje ali izguba normalnih življenjskih moči. Torej oseba

2 <https://www.termania.net/iskanje?query=adinamija&SearchIn=All> (dostop: maj 2021)

nima več vitalnih moči zaradi posledice bolezni, šibkosti ali oslabelosti.³ Beseda *collasso* pa pomeni propad. Telo teh žrtev je bilo popolnoma oslabelelo, brez moči in počasi je vodilo k propadu. Vseh 71 primerov je bilo zabeleženih v koncentracijskem taborišču na Rabu.

V 42 primerih so osebe umrle zaradi *deperimento organico*, kar v dobesednem prevodu pomeni organski razpad, verjetno so s to besedno zvezo mislili na naraven vzrok smrti. Zaradi tega jih je 22 umrlo v taborišču Renicci, 14 v taborišču na Rabu, 3 osebe v taborišču Chiesanouva, 2 osebi v Reki ter ena oseba v taborišču Monigo.

Pri 37 primerih (28 na Rabu, 4 v Chiesanouvi, 3 v Monigu, ter v Reki in Trevisu po ena oseba) je bil kot vzrok smrti zabeležen *t.b.c. polmonare*, kar pomeni, da so imeli pljučno tuberkulozo. Kratica *t.b.c.* namreč pomeni *tuberculosis*, *polmonare* pa pljučni. Tuberkuloza je nalezljiva bolezen pljuč in pogosto poteka kronično s številnimi zapleti, kar lahko vodi v smrt. Povzročitelji bolezni so bacili, ki lahko ostanejo živi po več mesecev v vlažnih, temnih in mrzlih prostorih.⁴ Pod oznako *tuberculosis polmonare* je bilo zapisanih še 5 primerov – od tega 3 osebe v taborišču na Rabu, ter po ena oseba v taborišču Chiesanouva in taborišču Monigo.

Presenetljivo je, da zapisanih primerov tuberkuloze ni bilo več, saj so interniranci živeli v ravno takšnih razmerah, kjer bacil najlažje preživi. S tem seveda mislim na jesenske mesece, ko je bila zaradi velike količine deževja vedno prisotna vlaga in hladne temperature.

Naslednji najpogostejši vzrok smrti je bil *miocardite* – miokarditis, kar pomeni vnetje srčne mišice, ki ga najpogosteje povzročajo virusi, bakterije in imunski procesi.⁵ V primeru, ko se to zdravstveno stanje ne zdravi, lahko pride do nenadne odpovedi srca, kar se je verjetno zgodilo pri 36 primerih, ki so zabeleženi v naznanilih smrti. 31 oseb je zaradi tega umrlo

3 <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/adynamia> (dostop: maj 2021)

4 <https://www.nijz.si/sl/tuberkuloza> (dostop: maj 2021)

5 <https://www.termania.net/iskanje?query=miokarditis&SearchIn=All> (dostop: maj 2021)

v taborišču na Rabu, 4 osebe v taborišču Renicci ter ena oseba v taborišču Chiesanouva.

Zaradi *broncopneumonije* je skupaj umrlo 31 oseb. V prevodu to pomeni bronhopnevmonija oz. vnetje pljuč, ki ga največkrat povzročijo bakterije ali virusi. Bolezen se kaže z vročino, mrzlico, kašljem, izkašljevanjem krvavkastega izpljunka ter bolečinami v prsnem košu. Od 31 oseb, jih je v taborišču na Rabu umrlo 13, v taborišču na Gonarsu in taborišču Chiesanouva skupno 10, 3 osebe v taborišču Monigo ter po ena oseba v Reki, Trevisu in Viscu.

V 29 primerih so osebe umrle zaradi *enterocolite* – enterokolitis, kar pomeni vnetje tankega in debelega črevesja, ki se kaže z diarejo.⁶ Zaradi tega je 20 oseb umrlo v taborišču Renicci, 8 oseb v taborišču na Rabu ter ena oseba v taborišču Visco.

V 28 primerih so osebe umrle zaradi *insufficienza cardiaca* – odpoved srca. Zaradi tega je 24 oseb umrlo v taborišču na Rabu, 3 osebe v taborišču Renicci ter ena oseba v taborišču Visco.

Naslednja pogosta bolezen, ki je prispevala k visoki smrtnosti, je bila *cachessia* – kaheksija, ki je sindrom, pri katerem presnovne spremembe vodijo v shiranost in izgubo telesne mase, ki se je ne more nadomestiti samo s prehrano. Do presnovnih sprememb pa navadno pride zaradi kroničnega vnetja in človeško meso počasi izginja in postaja voda. Prav tako se z vodo napolni abdomen, zatečejo noge in stopala, meso na ramenih, ključnici, prsnem košu in stegnih pa se stopi. Poleg izgube telesne teže so spremljajoči pojav še atrofija mišičevja, otekline, kronična utrujenost, izguba teka ter splošna oslabeleost osebe.⁷ Zaradi tega je skupno umrlo 21 oseb, od tega 16 v taborišču na Rabu in 5 oseb v taborišču Renicci.

Zaradi bolezni *adinamia sincope* – adinamija sinkopa, kar pomeni, da oseba izgubi vitalne moči in omedli, je skupno umrlo 20 oseb v taborišču na Rabu. Sinkopa ali omedlevica je nenadna kratkotrajna nezavest zaradi

6 <https://www.termania.net/slovarji/slovenski-medicinski-slovar/5514017/enterokolitis?sl=126&tl=126&query=enterokolitis&SearchIn=All> (dostop: maj 2021)

7 <https://www.abczdravja.si/hormoni-in-presnova/kaheksija/> (dostop: maj 2021)

možganske ishemije. Vzrok v temu je lahko prenizek krvni tlak, premalo kisika ali pa nevrološka motnja.⁸ V vseh primerih pa pride do premajhne oskrbe možganov s kisikom.

Zadnji vzrok, pri katerem je bilo skupno več primerov je *astenia collasso* – astenija pomeni telesno nemoč in izčrpanost⁹, *collaso* pa pomeni kolaps. Zaradi tega je življenje izgubilo 20 oseb v taborišču na Rabu.

Vzroki smrti so se ponavljali, vsakič zapisani v malo drugačni obliki. V skoraj vsakem primeru je šlo za neko obliko telesne izčrpanosti ali bolezni, ki se je razvila zaradi življenjskih pogojev v koncentracijskih taboriščih. Ljudem v veliki večini ni bila zagotovljena zdravstvena pomoč, ko pa jim je bila nudena, se jim v večini primerov skoraj več ni dalo pomagati.

ŽRTVE OKUPATORJEVEGA NASILJA UMRLE NA SLOVENSКИH TLEH

Kot je že bilo zapisano, je bilo skupno število naznanil smrti 1.258. Od tega je življenje na slovenskih tleh izgubilo 244 oseb, od tega je bilo kar 164 oseb žrtev okupatorjevega nasilja, preostalih 80 pa je med vojno sodelovalo z okupatorjem in bodo obravnavani v posebnem poglavju.

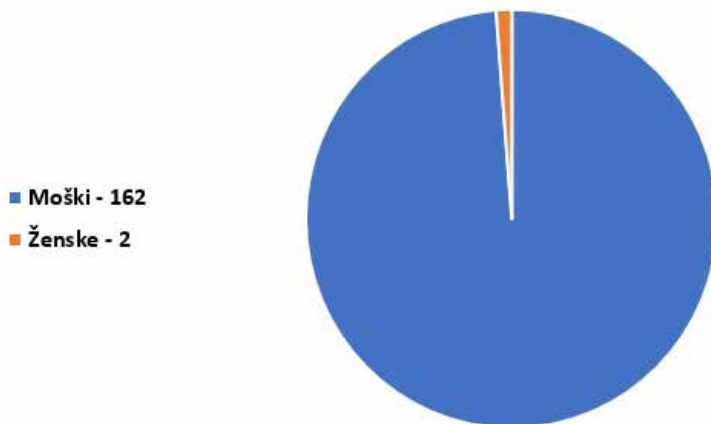
Od skupnega števila 164, je bilo 136 oseb usmrčenih, 22 ustreljenih na podlagi obsodbe vojaškega sodišča 2. armade ter 6 ustreljenih.¹⁰

8 <https://www.termania.net/slovarji/slovenski-medicinski-slovar/5538695/sinkopa?sl=126&tl=126&query=sinkopa&SearchIn=All> (dostop: maj 2021)

9 <https://www.termania.net/iskanje?sl=126&tl=126&query=astenija&SearchIn=All> (dostop: maj 2021)

10 Vsebinsko razlike med usmrčenimi in ustreljenimi ni, v vseh primerih je šlo za kazenske eksekucije. Zapis se razlikuje, ker sem ohranila originalen zapis, kakršen je bil v naznanilih smrti.

Žrtve okupatorjevega nasilja na slovenskih tleh

Starost

Najmlajše osebe v tej skupini so bile stare komaj 18 let – šlo je za tri dečke, ki so bili usmrčeni. Najstarejša oseba pa je štela 63 let in je bila prav tako usmrčena. Osebe sem razdelila še na starostne skupine, kot lahko vidite v spodnji tabeli.

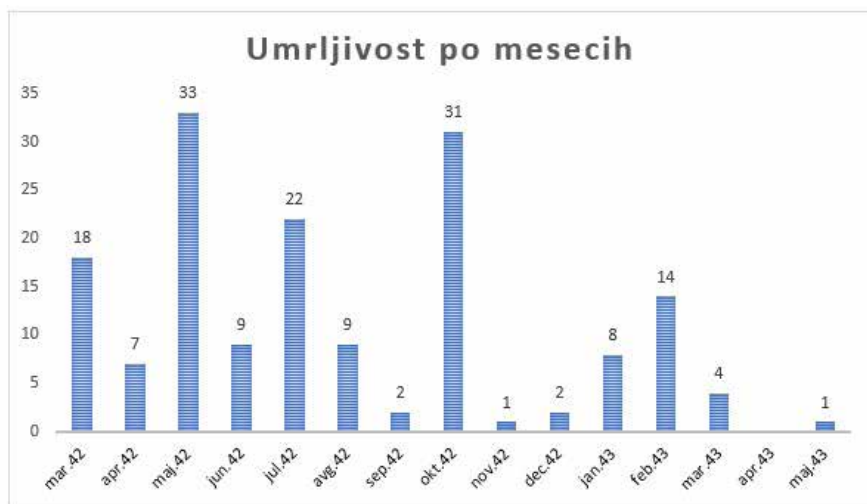
Rojstne župnije

Podatki glede rojstne župnije so bili pri žrtvah, ki so življenje izgubile na domačih tleh, pogosto pomanjkljivi. Za največ oseb imamo zabeleženih, da so bili rojeni v Ljubljani – 31 oseb. Iz župnije Borovnica je bilo 11 oseb, Sv. Vida nad Cerknico je bilo 8 oseb, z Iga in Vrhnike po 4 osebe, iz Sostra 3 osebe ter Novega mesta 2 osebi. Potem pa se osebe pojavljalo bolj posamično oziroma ni velikega števila oseb iz iste župnije.

OBDOBJE NAJVEČJE UMRJIVOSTI

Med marcem 1942 in majem 1942 je skupaj umrlo 58 oseb. Od junija 1942 do avgusta 1942 je skupaj umrlo 40 oseb. Od septembra 1942 do

decembra 1942 je skupaj umrlo 36 oseb. Od januarja 1943 do maja 1943 je skupaj umrlo 27 oseb. Največ oseb je življenje izgubilo takrat, ko je pričel okupator izvajati veliko agresijo nad našim narodom. Večina je bila talcev, ki so bili usmrčeni. Nekaj pa tudi tistih, ki jim je sodilo vojaško sodišče, in so bili nato ustreljeni. Velika smrtnost se je nadaljevala tudi skozi poletje in pozno v jesen, saj se je zaradi oboroženega boja partizanov proti okupatorjem nasilje nad domačim prebivalstvom le še povečalo.

OSEBE, KI NISO BILE ŽRTVE OKUPATORJEVEGA NASILJA

Od 244 oseb, ki so umrle na slovenskih tleh, je bilo 80 oseb pripadnikov domobrancev, vsi pa so bili moškega spola. Iz zabeleženih podatkov lahko sklepamo, da je bil najmlajši pripadnik domobrancev star 15 let, najstarejši pa 45 let. Točnega podatka ne moremo vedeti, saj so bili podatki o starosti precej pomanjkljivi. Pomanjkljivi pa so bili tudi podatki o rojstnih župnijah. Vemo, da je bilo 20 oseb iz Šentjerneja (Št. Jernej), 6 oseb iz Stopič, po 4 osebe iz župnij Kostanjevica in Škocjan pri Mokronogu. Po 3 osebe so bile iz župnij Novo mesto, Šmarjeta, Šentrupert (Št. Rupert). Potem pa so podatki oziroma število oseb iz istega kraja vse redkejši.

Medtem pa je bil kraj pokopa pri večini zabeležen: na pokopališču Orlov vrh je bilo pokopanih 35 domobrancev, v Novem mestu je bilo pokopanih 10 oseb, v Brežicah 5 oseb, v Sv. Križu pri Litiji in Kostanjevici so bile pokopane 4 osebe. Na pokopališču v Radečah so bile pokopane 3 osebe. Na pokopališčih v Krškem, Šmihelu, Grosuplju in Šmarjeti sta bili pokopani po 2 osebi. Na pokopališčih v Gornjem Logatcu, Celju, Hrušici in Trbovljah je bila pokopana po 1 oseba.

Umrljivost med domobranci je bila najvišja v jeseni leta 1943, saj je med oktobrom in decembrom 1943 skupaj umrlo 53 oseb. Kot vzrok pa je večinoma zapisan, da so padli v boju s partizani.

OSEBE, ROJENE V ITALIJANSKIH KONCENTRACIJSKIH TABORIŠČIH

Znotraj kartoteke je bilo zabeleženih tudi 25 rojstev, ki so se zgodila staršem v ujetništvu. Od tega je bilo 11 deklic in 14 dečkov. Velika večina se jih je rodila v bolnišnici v Trevisu – 23 oseb, le za eno deklico je zapisano, da je bila rojena v Tossici ter za enega dečka, da je bil rojen na Verdu.

Glede na podatke, ki so znotraj kartoteke (dejstvo, da v gradivu niso popisane vse osebe, ki so se rodile ali umrle v italijanskih koncentracijskih taboriščih), lahko rečem, da je bil odstotek preživelosti dober, saj sta umrla le dva fantka, ki sem ju našla med naznanili smrti.

Pri nekaterih novorojencih je bil v taboriščih opravljen tudi krst. Tako je bilo v 9 primerih od 25. Krst je bil navadno opravljen dokaj hitro po rojstvu otroka. V večini primerov še v istem mesecu, v dveh primerih pa en mesec pozneje. Verjetno zaradi visoke umrljivosti in so želeli, da ima otrok zakrament, v primeru da ne bi preživel.

ZAKLJUČEK

Za osebe, ki sem jih obravnavala v analizi, se je življenje postavilo na glavo v trenutku, ko je okupator prišel na slovenska tla. Če je bilo Italijanom

sprva cilj odstraniti le moško prebivalstvo, ki je bilo sposobno oboroženega upora, so kmalu svojo željo po iztrebljanju slovenskega naroda razširili na oba spola in na prav vse starostne skupine.

V času okupacije je trpelo tako civilno prebivalstvo kot tudi vsi tisti, ki so se pogumno borili proti okupatorju. Z izvajanjem prisilnega poitalijančevanja, uvajanjem italijanskega jezika, obkrožanja mest z žičnato ograjo, množičnimi aretacijami in racijami so upali na podređitev slovenskega naroda, vendar do tega nikoli ni prišlo. Kljub zmagi pa je to obdobje pustilo posledice na prebivalstvu, saj tako krutega in nečloveškega ravnanja nihče ni pričakoval.

Vendar konec druge svetovne vojne Slovincem ni prinesel zaključka tega poglavja, saj italijanski vojni zločinci nikoli niso odgovarjali za svoja dejanja in še danes je znanje o vojnih zločinih v Italiji zelo slabo. Z zadnjimi preživelimi generacijami pa znanje in zavedanje o zločinih okupatorja bleđi tudi pri nas. Zato se mi zdi pomembno, da ohranjamo spomin na zločine in grozodejstva, ki so jih okupatorji prizadejali slovenskemu narodu, saj lahko le tako preprečimo potvarjanje in ponavljane zgodovine. Upam, da bosta magistrsko delo in članek vsaj malo prispevala k temu in nasploh k boljšemu razumevanju, kaj se je dogajalo s slovenskim prebivalstvom v času italijanske okupacije.

VIRI

Arhivski vir:

Škofjski arhiv Ljubljana; serija: razno; fascikel: 25A, vsebina: IX. okupacija in revolucija

Elektronski viri:

<https://www.termania.net/iskanje?query=adinamija&SearchIn=All> (dostop: maj 2021)

<https://www.termania.net/slovarji/slovenski-medicinski-slovar/5514017/enterokolitis?sl=126&tl=126&query=enterokolitis&SearchIn=All> (dostop: maj 2021)

<https://www.abczdravja.si/hormoni-in-presnova/kaheksija/> (dostop: maj 2021)

<https://www.termania.net/slovarji/slovenski-medicinski-slovar/5538695/sinkopa?sl=126&tl=126&query=sinkopa&SearchIn=All> (dostop: maj 2021)

<https://www.termania.net/iskanje?sl=126&tl=126&query=astenija&SearchIn=All> (dostop: maj 2021)

<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/adynamia> (dostop: maj 2021)

<https://www.nijz.si/sl/tuberkuloza> (dostop: maj 2021)

<https://www.termania.net/iskanje?query=miokarditis&SearchIn=All> (dostop: maj 2021)

POVZETEK

Pri raziskovanju sem obravnavala kar 1.258 naznanil smrti in 25 naznanil rojstev, ki so se zgodila v internaciji. V primeru naznanil smrti je šlo v veliki večini za osebe, ki so svoje življenje izgubile v enem od šestih italijanskih koncentracijskih taborišč, ki so bila v glavnem namenjena slovenskemu prebivalstvu. Namen raziskave tega gradiva je bilo pridobiti podatke o razmerju med spoloma, starosti, rojstnih župnijah ter ostale informacije o internirancih. Tako sem ugotovila, da je v razmerju med spoloma prevladoval moški spol, vodilno taborišče glede na število umrlih pa je bilo na Rabu. Internacijam se ni izognil noben del Ljubljanske pokrajine in zajete so bile prav vse starostne skupine, saj je bila najstarejša oseba v tem gradivu stara 88 let, najmlajša pa je bila stara le 2 dni. Žrtve so bile v internacijo odpeljane brez predhodnega opozorila in večinoma v poletnih mesecih, tako so jih po pol leta življenja v taboriščih hladni in deževni jesenski meseci le še dodatno oslabili in pripeljali do obdobja največje smrtnosti, ki je trajalo od decembra 1942 do januarja 1943. Ljudje so umirali zaradi različnih oblik telesne izčrpanosti ali bolezni, ki so bile predvsem posledica življenjskih pogojev v koncentracijskih taboriščih. Zabeležene osebe, ki so padle na slovenskih tleh, pa so bile v veliki večini žrtve fašističnega nasilja, ki so življenja izgubila med množičnimi racijami in velikim nasiljem v letu 1942. Obravnavana kartoteka brez dvoma vsebuje pomembne informacije, ki dodatno osvetlijo tematiko internacij slovenskega prebivalstva v italijanskih koncentracijskih taboriščih.